

4/10

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Bývalý
sklad
pesticidů
v Klatovech
- Lubech
zmizí
z mapy
horkých
míst

strana 8-9

Arnika odhalila
největší
znečišťovatele

strana 4

S Jiřím Válalem
o skládce
v Pozdávkách

strana 6-7

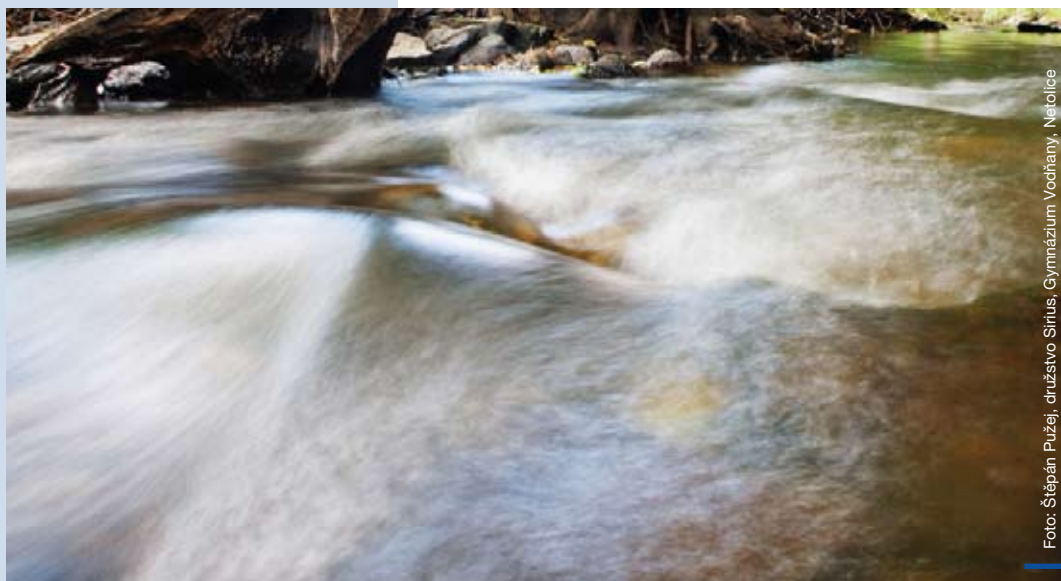

Foto: Štěpán Pužej, družstvo Sirius, Gymnázium Vodňany, Netolice

V rámci soutěže „Voda živá“ do Arniky dorazily básně, kresby, fotografie i krátká videa. Vybrat vítěze umělecké etapy nebylo vůbec snadné. Zvláštní ocenění získalo Gymnázium Vodňany za fotografický soubor řeky. Zbylé snímky a díla dalších družstev najdete ve fotogalerii na webu Arniky.

Prvního října Arnika přispěla Burzou zbytečností k Fajn Dnu na Parukářce. Návštěvníci akce mohli stánku Arniky věnovat pro ně již nepotřebné věci. Ty byly dále nabídnuty k prodeji ostatním účastníkům. Výtěžek Arnika darovala dobročinným obchodům Domova Sue Ryder, které pomáhají financovat péči o seniory.

Foto: Jan Losenský, Arnika

V druhém čísle letošního Arnika jsme přinesli reportáž o novém projektu, jehož cílem je nalézt řešení pesticidových zátěží v Arménii. Během léta zástupci Arniky znovu navštívili Arménii, aby odebrali na vytipovaných lokalitách vzorky vody, půdy, zemin, omítek a skladovaných pesticidů.

Foto: Ondřej Petřík

Událost

Jistě, pane ministře, vysázíme milion stromů

Ubývání zeleně ve městech se netýká jen České republiky. Vláda v Británii se rozhodla čelit tomuto problému cílenou kampaní. Jejím hlavním záměrem je vysadit ve městech během příštích čtyř let jeden milion stromů navíc. Ve Spojeném království jde o první velkou vládní kampaň podporující výsadbu dřevin za posledních čtyřicet let.

Cílem programu „The Big Tree Plant“ je povzbudit lidi z místních komunit, aby se více zajímali o okolí svého bydliště a pomohli ho vylepšit. Občané mohou přispět buďto vysazením stromů nebo péčí o již rostoucí dřeviny. Další možností je založit místní skupinu nebo organizaci, která bude pečovat o stromy a hledat lokality vhodné pro výsadbu. Už nyní jsou tyto komunity podporovány formou různých grantů. Nová zeleň by se měla objevovat hlavně na místech, kde v současné době citelně chybí. Jednou z podmínek programu je, že se vždy musí jednat o veřejně přístupné prostory.

Arnika soustavně připomíná, že stromy ve městech zastávají řadu funkcí. Vytvářejí kyslík, osvěžují vzduch, zachycují prach a škodliviny, hubí choroboplodné mikroorganismy, poskytují stín, tlumí hluk, jsou domovem pro řadu živočichů. Zeleň

v prostředí takřka odtrženém od přírody umožňuje vnímat přirozené rytmy, střídání dob vegetace a vegetačního klidu a zlepšuje psychickou pohodu. Je tedy na místě se ptát, proč u nás především z centrálních částí velkých měst stromy mizí. Příkladem současného negativního trendu může být Praha nebo Ostrava.

Ozdravná kúra v podobě nových stromů by pomohla také českým městům a jejich obyvatelům. Třeba se jednou obdobného nápadu dočkáme i od našich politiků. ■

Jan Losenický,
šéfredaktor

Za pět minut dvanáct

Příběh děčínské cyklostezky

Příběh jedné děčínské cyklotrasy začíná v roce 2002. Arnika Děčín a další občanská sdružení tehdy společně založily „Děčínskou koalici pro pěší a cyklistickou dopravu“. Jedním z cílů koalice bylo vytvoření infrastruktury pro městskou cyklistiku. Na základě poznatků z veřejných setkání, anket a diskuzí s občany vznikla studie, která naznačila, kde všude by měly nebo mohly cyklostezky vést. Přestože studie pocházela z dílny dopravního odborníka a renomovaného architekta, museli jsme neustále čelit kritice ze všech stran.

K častým argumentům patřila údajná geografická nevhodnost našeho města pro cyklistiku nebo nebezpečnost tohoto způsobu dopravy. Například cyklopruhu na frekventovaných komunikacích jsou podle oponentů cyklostezek nebezpeč-

nější než silnice bez cyklopruhů. Hojně zmiňovány byly i finanční důvody. Vždyť proč by se měly utrácet velké peníze za cyklotrasy, které pak budou sloužit jen několika málo nadšencům. Jeden úředník nám při mapující projížďce na kolech sdělil, že dokud tady nebude jezdit tolik cyklistů jako nyní aut, tak „nám“ ty cyklostezky stejně nepovolí. Že by měl být postup přesně opačný, se ukázalo po otevření první, a zatím jediné, městské cyklostezky pod Děčínským zámkem, propojující Děčín se sídlištěm Staré město. Byla to tradičně velká sláva, při které starosta přestříhnul pásku, ovšem jaksi „zapomněl“ pozvat ty, kteří trasu navrhovali a prosazovali – občany a občanská sdružení.

Otevřením cyklotrasy se potvrdil předpoklad, že pokud vytvoříte zázemí a pod-

mínky, lidé rádi na kola nasednou a jezdí budou. Okamžitě začali tuto stezku využívat nejen cyklisté a cyklistky, ale také bruslaři a bruslařky, chodci a chodkyně. Když se mě někdo zeptal, pro koho to vlastně děláme, odpověděl jsem „přeci pro naše děti“. Ani jsem tenkrát netušil, jak blízko jsem pravdě. Má čtyřletá dcera začíná jezdit na kole. Zatím s ním může pouze na dětské hřiště, ale pevně doufám, že za nějaký čas bude moci bezpečně dojet až do školy. A já budu moci s klidným svědomím říci, „dělali jsme to pro naše děti“.

Informace o Děčínské koalici pro pěší a cyklistickou dopravu najdete: cyklopesky.cz ■

ARNIKA DĚČÍN
Kamil Repěš

Arnika odhalila největší znečišťovatele

Velcí znečišťovatelé musí každoročně nahlašovat do Integrovaného registru znečišťování (IRZ) množství látek vypuštěných do životního prostředí. Arnika už po šesté zpracovala tyto informace do přehledných žebříčků a zveřejnila seznamy největších znečišťovatelů za rok 2009. K nepříjemným překvapením letošních výsledků patří vysoký nárůst emisí formaldehydu u obou provozů Kronospan v Jihlavě a výskyt nových jmen mezi tradičními hříšníky.

Společnosti Kronospan OSB a Kronospan CR díky vypuštění 24 a 22 tun formaldehydu dosáhly nelichotivého prvního a druhého místa v žebříčku rakovinotvorných látek. Vedení podniku velký nárůst v ohlášených emisích této látky zdůvodnilo změnou metodiky výpočtu. Kronospan CR používá formaldehyd při výrobě, u Kronospanu OSB se jedná o emise vzniklé při sušení dřeva. Problémem firmy je, že se nachází ve velkém městě. „Výsledky jen stvrzují náš dlouhodobý názor, že by se na provozy Kronospanu měl aplikovat proces vydávání integrovaného povolení a měly by se posuzovat vcelku. Například ve Velké Británii by tomu tak bylo. Celý podnik by se dostal pod lepší dohled orgánů státní správy,“ konstatovala vedoucí jihlavské pobočky Arniky Ing. Jana Vitnerová. V kategorii rakovinotvorných a potencionálně rakovinotvorných látek se před podniky Kronospan umístily zástupci chemického průmyslu, konkrétně Deza z Valašského Meziříčí a neratovická Spolana.

Z hlediska lidského zdraví jsou další důležitou kategorií emise prachu PM10, tedy prachové částice do 10 mikrometrů. Zde se v první desítce umístily čtyři elektrárny společnosti ČEZ, elektrárna Prunéřov v Kadani dosáhla za vypuštění 628 tun polétavého prachu na druhé místo. Prvenství patří podniku ArcelorMittal Ostrava, třetí místo pak Třineckým železárnám. „ArcelorMittal sice produkuje prachových částic i dalších

První a druhé místo v žebříčku rakovinotvorných látek obsadily jihlavské podniky Kronospan OSB a Kronospan CR.

znečišťujících látek výrazně snížil, ovšem hlavním důvodem byla zřejmě ekonomická krize. Podnik sám uvedl, že byl nucen omezit výrobu,“ řekla Vendula Krčmářová z ostravské pobočky Arniky. Její slova doplnil odborník Arniky na toxické látky Jindřich Petrlik: „Údaje o polétaavém prachu jasně dokazují vysoké znečištění na Ostravsku. Součet emisí ArceloruMittalu a Třineckých železáren z Moravskoslezského kraje přibližně odpovídá součtu emisí šesti velkých elektráren z první desítky.“

Kromě „známých firem“ se v žebříčích objevilo i několik nových provozů. Patří k nim například laminátovna Savea ve středočeských Hudlicích. Celkem data do IRZ nahlásilo zhruba o dvě stovky provozoven více než v roce 2008. Při porovnávání údajů za poslední dva roky lze však nalézt i pozitivní příklady. K podniků, které výrazně omezily produkci škodlivin patří výrobce sanitární techniky společnost TEiKO. Firma snížila emise potencionálně rakovinotvorného styrenu o 13 tun a figuruje na předposledním místě „top-tenu“ Zlínska, přestože v předešlém roce

byla na místě prvním. V Olomouckém kraji vypadly ze stejné kategorie čtyři provozy: A.A.R plast Krchleby, Pony Auto Hranice, Siemens Elektromotory a Ladislav Michalík.

Tyto i další případy ukazují, že IRZ v kombinaci se žebříčky největších znečišťovatelů motivuje podniky k tomu, aby se snažily snižovat emise a modernizovat používané technologie. Některé neduhy IRZ ale přetrvávají, například vysoké prahové hodnoty pro některé látky, mj. hexachlorbenzen nebo chybějící data o emisích toxických látek do výrobků, což je příklad spalovny Termizo v Liberci.

Kompletní žebříčky největších znečišťovatelů obsahují stránky **www.toxik.arnika.org/irz**. Jsou zde údaje o mutagenních látkách, dioxinech, skleníkových plynech a dalších patnácti kategoriích. Arnika na web průběžně doplňuje i tabulky největších znečišťovatelů za jednotlivé kraje. Přímá data z IRZ naleznete oproti minulým rokům

na nové adrese: **<http://tomcat.cenia.cz/irz>**. ■

PROGRAM TOXICKÉ
LÁTKY A ODPADY

Milan Havel

Nejvíce skleníkových plynů za celou ČR, celkem 9067 tun vypustila Elektrárna Prunéřov společnosti ČEZ.

Řeky potřebují prostor, zaznělo několikrát na semináři

Uplatněním revitalizačních opatření v systému protipovodňové ochrany se zabýval seminář, který pořádala Koalice pro řeky ve spolupráci se Senátem ČR. Akce s názvem „Přírodě blízká protipovodňová ochrana: prostor pro vodní toky a zapojení ekosystémů“ proběhla v druhé polovině listopadu. Na její realizaci se jako jeden ze zakládajících členů Koalice podílela také Arnika.

Od pramene až k ústí potřebují řeky prostor, zaznělo několikrát na semináři. Rozšiřování prostoru pro dříve napřímená a zúžená koryta řek a možnost

rozlévání vody do niv a na nezastavěnou půdu je levným způsobem pro omezení povodňových škod. V současné době se ale bohužel ukazuje, že chybí dostatečná zákoná úprava a stát se zbytečně a levně zbavuje pozemků, které bude muset později pro tato protipovodňová opatření drazé vykupovat.

Další výhodou řeky v přirozeném nebo zrevitalizovaném korytě je zvýšená samočističí schopnost vody. Na rozdíl od řek v upraveném ko-

rytě dokáží lépe zachycovat fosfor a dusík, které jinak vedou k masovému rozvoji sinic. Díky výskytu pestrých společenství mikroorganismů umí přírodě blízké toky úspěšněji rozkládat i zbytky pesticidů, léčiv nebo chemikálií používaných v domácnostech.

Často uváděným důvodem pro neprovádění revitalizací je problematické získávání potřebných pozemků a řešení majetkoprávních vztahů. Na semináři představená případová studie řeky Valová ukázala, že rozhodně nejde o nepřekonatelné překážky.

Pokud vás téma zajímá podrobněji, na www.koaliceproreky.cz najdete další informace, včetně sborníku příspěvků ze semináře. ■

PROGRAM
OCHRANA PŘÍRODY

Jana Vitnerová

Seminář proběhl v jednacím sále Senátu ČR a navštívilo ho kolem 130 posluchačů.

Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně

Arnika ke konci roku vydala knihu *Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně*. Publikace ukazuje, jak svými dnešními rozhodnutími o běžných záležitostech všedního dne můžeme ovlivnit nejen vlastní zdraví a kvalitu života, ale také životní prostředí a tím i zdraví příštích generací. Záměrem kolektivu autorů ovšem nebylo podat dogmatický návod na ekologicky šetrné chování, ale spíše představit jednotlivé problémy v souvislostech a v podmínkách České republiky.

Knihu 26. listopadu pokřtili sociální ekolog Ivan Rynda a publicista Petr Feřtek.

Knihla obsahuje celkem čtrnáct kapitol a pojednává o tématech, jako je bydlení, voda, potraviny nebo například ekoznačení. Jednotlivé kapitoly kromě popisu problému ukazují možná řešení, zabývají se domácími ekologií a nabízejí i bohaté přehledy odkazů na další informační zdroje. Součástí publikace je encyklopedie se 120 hesly.

Vydáním knihy se uzavírá více než rok trvající projekt Arniky „Zdravá planeta pro zdravé děti“, jehož smyslem

bylo přiblížit téma udržitelné spotřeby a výroby veřejnosti. Další aktivitou projektu je vydání česky dabované verze filmu *Příběh věcí* (Story of Stuff), který natočila Annie Leonard, oceněná v roce 2008 časopisem Time jako jedna z Hrdinek životního prostředí. Snímek nadabovala Lucie Juříčková.

Knihu a film si můžete objednat v e-shopu Arniky: www.arnika.org/trziste, film je k dispozici i volně ke stažení na adrese: www.toxik.arnika.org/filmy-udrizitelna-spotreba. ■

ARNIKA

Jan Losenický

Za humny je skládka. S Jiřím Válalem nejen o havarované skládce nebezpečných odpadů v Pozdárkách

Přinášíme vám rozhovor s panem Jiřím Válalem, který je od roku 2002 starostou obce Slavičky. Na jejím území, konkrétně v místní části Pozdárky, leží havarovaná skládka nebezpečných odpadů. Jde o jednu z největších ekologických zátěží České republiky. Po téměř patnáctiletém úsilí se zdejší lidé konečně dočkali jejího vyčištění.

Na úplném počátku projektu, ještě před havárií, byli místní lidé spíše pro skládku, nebo proti ní?

To se vracíme až na začátek devadesátých let. Tehdy jsem pracoval u firmy BOPO, což byla v rámci České republiky druhá největší obuvnická firma a už v době před rokem 1989 vyvážela velkou část produkce na Západ. Společnost měla velký problém s ukládáním odpadů, které byly vyváženy na skládku v těsné blízkosti Třebíče. Přezdívalo se jí Řípovská zmola. Na skládce docházelo k občasným požárům, vyvážely se tam i zbytky obuvnických lepidel apod. a při nepříznivém větru zamořovala město. Hlavně čtvrť Borovina byla mnohokrát celá zahalená do štiplavého smogu. Hledala se proto lokalita pro novou skládku. Jednou z vytipovaných lokalit bylo místo u Pozdártek. Šlo o velkého zaměstnavatele. Firma zaměstnávala šest tisíc lidí, spoustu lidí z okolí, takže vstřícnost místních vůči původnímu projektu tu na začátku určitě byla a naše obec tenkrát souhlasila s vybudováním skládky.

Takže už v původním projektu šlo o skládku nebezpečného odpadu?

Ano, ale skládka byla přesně šitá na odpady z obuvnické výroby. V dokumentaci k procesu EIA bylo přímo uvedeno, že skládka je podmíněně vhodná pouze pro odpady z obuvnické výroby. Jenže pak došlo ke změně majitele a rozšíření jejího účelu.

Kdy došlo k první havárii skládky?

Skládka byla otevřena v červenci roku 1994 a kolaudace její první části proběhla na začátku roku 1995. K první havárii došlo už o rok později kvůli špatnému provozování skládky. V rámci státního grantu na likvidaci odpadů z Prechezy Přerov bylo na skládku navezeno množství zelené skalice, která obsahovala čtyři i více procent kyseliny sírové. Provozovatel skalici pouze nasypal do venkovní laguny a vyinkasoval peníze za její likvidaci. Nejprve došlo k úniku kyselých

odpadních vod skrze podloží skládky, které se už nikdy nepodařilo opravit. K tomu ještě později, díky vydatným deštům, množství odpadní vody přeteklo přes její hráz.

Jak na nastalou situaci reagovaly úřady?

Povolení ke vzniku skládky vydal bývalý okresní úřad, a ten také řešil krizové stavy na skládce. Byla vytvořena zvláštní komise, začaly se dělat dočasné opatření, různé bariéry, odčerpávání skládkových vod a pravidelný monitoring. Bohužel ale nedošlo k tomu, aby úřad jasně řekl: ano na skládce je havarijní stav a je na majiteli, aby ho odstranil. Hodně mě zklamal přístup České inspekce životního prostředí. Sice prováděla pravidelný monitoring havarované skládky, ale za tu dobu od roku 2002 neudělila žádnou pokutu, i když věděla, že z ní opakovaně uniká kyselina sírová a další látky.

V polovině roku 2002 to vypadalo, že skládku čeká asanace. Proč k ní nakonec nedošlo?

Starosta Slaviček Jiří Váhal: „Po dvou letech se třeba zjistilo, že majitel skládky nevlastní povolení k nakládání s nebezpečnými odpady.“

Skutečně byla vypracována studie na asanaci a vláda se rozhodla uvolnit na vyčištění skládky peníze. Jenže vlastník byl v konkurzu a správce konkurzní podstaty prodal skládku firmě ICKM, která ji chtěla provozovat se svým italským partnerem, tedy se společností Sistema Ecodeco.

Její zástupci se tehdy přijeli představit do Pozdártek. Slibovali nám, že se budeme mít královsky, že vybudují novou bezpečnou skládku, z které bude mít obec peníze. Část vedení obce dokonce byla na exkurzi jedné jejich skládky v Itálii. Oháněli se tím, že v nakládání s odpady patří k nejlepším, rozdávali letáky v podobném duchu. Pak chtěli pouštět film, o tom jak umí v Itálii nakládat s PET lahvičkami. To už se lidé neudrželi a začali hučet, že to umí ve zdejších zemědělských družstvech taky a že je spíš zajímavá, co udělají s tou kyselinou, která ze skládky vytéká. Na to nedokázal odpovědět ani jeden ze zástupců firmy a podivně si začali předávat slovo. Atmosféra byla tehdy velmi bouřlivá, lidé pískali a volali, ať se vrátí do Itálie a nechají skládku bezpečně zlikvidovat.

Nedlouho poté jste se stal starostou. Jak vzpomínáte na jednání s majiteli skládky?

Nejprve se chvíli nic nedělo. Psal jsem firmě ICKM výzvy, aby něco udělala s havarijním stavem. Po druhé nebo třetí urgenci opět přijeli zástupci společnosti a představili nový projekt skládky. Pamatuji si, že s jeho posouzením nám pomáhali pan Petrlik a pan Havel z Arniky. V dokumentaci bylo množství nedostatků a chyb, přestože se italský zástupce společnosti chlubil tím, že v Itálii založil už šest skládek. Nakonec nám řekl, že projekt vlastně ještě neviděl. Firma měla také problémy při jednání s českými úřady. Například na stavební úřad předložili snad rukou namlouvanou dokumentaci, kterou jim samozřejmě úřad odmítl.

Čím si vysvětlujete tenhle někdy až amatérský přístup společnosti?

No, někdy mi připadlo, že se domnívají, že přišli do rozvojové země, kde vůbec neví, jak se má skládkovat nebezpečný odpad, takže nás to naučí. Firma ICKM, jejich český partner, navíc neměla s odpady zkušenosti. V podstatě šlo o realitní společnost. Někdy docházelo k opravdu zvláštním situacím. Po dvou letech se třeba zjistilo, že majitel skládky nevládní povolení k nakládání s nebezpečnými odpady, takže společnost musela až do jeho opatření zastavit na skládce činnost.

Obec byla proti rozšíření skládky. Byl na vás vyvíjen nějaký nátlak, abyste své rozhodnutí změnili?

Nějaké pokusy, například v podobě velice nepříjemných telefonátů byly, ale nechci se k tomu už vracet. Byl jsem tehdy velmi vděčný za vznik občanského sdružení „Pozďátky bez jedů“. Proti skládce pak začalo vystupovat široké spektrum lidí a situace se značně zjednodušila.

Projevila se havárie skládky třeba na ceně pozemků?

Především se Pozďátky pomalu vyklidňovaly a nikdo tam neměl zájem stavět. Rozšíření skládky by do obecního rozpočtu sice přineslo peníze, takže by se mohly dělat kolem skládky třeba i zlaté cesty, ale nikdo by tu stejně nechtěl žít. Naštěstí se tenhle trend už zase obrátil.

Kdy podle Vás nastal zlomový bod vedoucí ke konečné likvidaci skládky?

Pohled na skládku v listopadu 2010. Po odstranění kontaminované půdy se celá plocha zalesní.

Hodně důležitá byla podpora Kraje Vysočina, tehdejšího hejtmána Miloše Vystrčila, senátora Vítězslava Jonáše a vydání negativního rozhodnutí pro další rozšíření skládky v procesu EIA (Vyhodnocení vlivů na životní prostředí). Úplně rozhodující ale asi bylo nezahrnutí skládky do nového územního plánu, takže firma nemohla doložit soulad jejich záměru s územním plánem obce.

Od minulého roku probíhá asanace skládky. Máte informace o jejím průběhu?

Přibližně v polovině října byly odstraněny veškeré odpady na skládce, a tím byl odstraněn havarijní stav skládky. Teď se začíná odstraňovat kontaminované podloží. Podle výsledků sond se pak bude odstraňovat veškerá kontaminovaná zemina. V poslední fázi má být oblast zalesněna.

A celkové náklady jsou jak vysoké?

I se zakoupením skládky je to 595 milionů korun. Ještě dodám, že italský vlastník skládku původně zakoupil od konkurzního správce za jeden milion a sto tisíc.

Pojďme se na závěr pobavit o něčem příjemnějším, než je skládka. Víme, že v obci a jejím okolí prosazujete sázení nových stromů. V dnešní době se ubírá trend spíše opačným směrem, častým odůvodněním je nedostatek peněz. Kde na podobné projekty berou peníze Slavičky?

Asi v roce 2003 jsme na obci přijali obec-

Skládka v dubnu roku 2006.

ní program obnovy zeleně. Nechali jsme si vypracovat malou odbornou studii týkající se zeleně z krajinářského hlediska. Jasným doporučením byla obnova alejí především podél polních cest, které sem krajinně jednak patří a navíc slouží i jako větrolam, zastíňují místo atd. Ze studie vyplynulo, že třeba topoly se do naší nadmořské výšky 450-460 metrů nad mořem nehodí. Daří se jimž spíše v nižších polohách, takže je potupně nahrazujeme původními dřevinami, jako jsou lípy, javory, jasanů apod. Na první projekt jsme získali peníze z Programu obnovy venkova, později pak hlavně z Operačního programu Životní prostředí. Dotace byly většinou stoprocentní, takže jsme dopláceli jen následnou péstební péčí.

A řidiči nebo zdejší zemědělci nebyli proti sázení nových alejí?

Díky systému zemědělských dotací, které jsou přidělovány dle výměry zjištěné leteckým snímkováním, byla někdy jednání o nových alejích obtížná. Katastr navíc není zcela přesný, někdy jsou rozdíly 2-3 metry. Ale s družstvem spolupracujeme dobře, a vždycky jsme se nějak domluvili.

Kolik stromů jste odhadem už vysadili?

Myslím, že tak 1500 stromů a 600-700 keřů.

Máte nějaké oblíbené motto nebo myšlenku?

No, teď mě nic nenapadá, nijak jsem o tom nepřemýšlel. Co se týká obce, tak se prostě snažím shánět dotace a snižovat náklady, aby zbyly peníze na investice a nové projekty. V posledním roce jsme například odbahnili dva velké rybníky nebo postavili víceúčelové hřiště.

ARNIKA

Jan Losenický

Bývalý sklad pesticidů v Klatovech - Lubech zmizí z mapy horkých míst

Do mapy horkých míst Arnika zakresluje lokality, které jsou kvůli obsahu nebo produkci škodlivých látek rizikové pro své okolí. Bývalý sklad pesticidů v Klatovech - Lubech, byl do seznamu uveden v roce 2003. Historie kauzy je ale mnohem starší. Začíná rokem 1994, kdy manželé Rychtaříkovi zjistili, že v restituci navrácený rodinný majetek, je silně kontaminovaný pesticidy, například DDT či lindanem.

Statek získali předci Václava Rychtaříka v roce 1925. O majetek přišli 17. dubna 1953, kdy jim budovy vyvlastnil československý stát. V období 1974 až 1994 využíval zemědělský areál Agrochemický podnik Klatovy, který zde zřídil sklad a přípravnu pesticidů. Rychtaříkovi žili v sousedství areálu v rodinném domě a o závažnosti jeho zamoření nevěděli. Znečištěna byla i studna, z níž odebírali až do roku 1990 pitnou vodu.

Marná snaha o nápravu

Průzkum zadáný Rychtaříkovými v roce 1995 odhalil kontaminaci bývalého skladu pesticidními látkami, konkrétně lindanem, DDT, HCH, DDE, atrazinem a fenonem. Protože jejich koncentrace v omítce, podlahách budovy a v půdě přesahovaly hodnoty tzv. kritéria C, které vyžadují dekontaminační zásah v hodnotě milionů korun, dostali se Rychtaříkovi do těžko řešitelné situace.

Agrochemický podnik ani stát, kterému podnik patřil, se k odpovědnosti za chemické

dědictví nehlásily. Rodina proto začala vymáhat náhradu škody soudní cestou. První ze soudů sice vyhrála, ale následná odvolání dopadla v její neprospěch. Tahanice po soudech ovlivnily zdraví pana Rychtaříka. Jak sám uvedl v rozhovoru, po jednom ze soudních jednání dostal z rozčilení infarkt.

Následovala řada dalších neúspěšných pokusů, kdy se Rychtaříkovi postupně obrátili na klatovský okresní úřad, Ministerstvo životního prostředí ČR i Úřad veřejného ochránce práv. Ten nakonec případ odložil vzhledem k neexistující opoře v zákonech. Nepomohly ani dopisy adresované předsedovi vlády a prezidentovi.

Kontaminovaná slepičí vejce

Opakované analýzy přitom znovu potvrdily závažnost znečištění a ukázaly, že kontaminace z místa nemizí. Agrochemický podnik mezitím koupila společnost Proagro, která k problému zaujala stejný postoj jako její předchůdce. V roce 2003 se pan

Pesticidy z černé listiny:

Lindan

Je jedním z pesticidů, které dlouhou dobu setrvávají v životním prostředí, a proto se ocitl na seznamu látek zakázaných Stockholmskou úmluvou. Dodnes se vyrábí v Číně a v Indii. V České republice ho vyráběla Spolana Neratovice, jejíž areál byl touto látkou silně kontaminován. Používal se mimo jiné jako biocid do přípravku na hubení vši. Dodnes se s ním můžete setkat v přípravcích pro domácí zvířata pod komerčními názvy Jacutin a Skabucid.

DDT (dichlordifenyiltrichloreten)

Dříve široce využívaný insekticid. DDT sice bylo v bývalém Československu zakázáno používat od roku 1974, ale ještě několik let se používalo například při likvidaci vši vlasové a velké zásoby ho zůstaly ve skladech pesticidů. Hodnoty naměřené v Klatovech - Lubech napovídají, že se zřejmě skladovalo i zde. DDT je možným karcinogenem pro lidi. Poškozuje játra a může zapříčinit jejich rakovinu. Způsobuje dočasné poruchy nervového systému. Poškozuje reprodukční systém. Také DDT je na seznamu látek zakázaných Stockholmskou úmluvou, kterou Česká republika ratifikovala.

Foto: Tomáš Feřtek

Bývalý sklad pesticidů v Klatovech - Lubech v dubnu 2006.

Rychtařík rozhodl obrátit na Arniku. „Ještě v témž roce jsme kromě měření znečištění nechali udělat rozbor vejce slepic chovaných v těsné blízkosti postižených budov. Výsledky ukázaly několikanásobně překročený limit pro obsah DDT,“ uvedl Milan Havel, odborník Arniky na toxické látky.

Arnika se spolu s Rychtaříkovými znovu obrátila na ministra životního prostředí, bo-

hužel opět bez úspěchu a podobně dopadla i jednání s poslanci Evropského parlamentu. V roce 2006 Arnika zadala vypracování posudku na rozbor ryb z Drnovického potoka, který teče nedaleko skladu. Byly prokázány vysoké koncentrace dávno nepoužívaných pesticidů a pozdější analýza potvrdila, že zdrojem znečištění je bývalý sklad pesticidů v areálu Rychtařkových. „Jako jediné řešení se ukázalo zadání rizikové analýzy, která by posloužila jako základ pro vypracování projektu dekontaminace, na který by šlo žádat o finanční pomoc z Evropské unie,“ pokračoval Havel.

Od analýzy k dekontaminaci

„I přes jasné důkazy kontaminace okolí připomínala jednání s úřady začarovaný kruh. Rozhodli jsme proto o Lubech sepsat souhrnnou studii a rozjet petiční akci „Klatovy bez DDT“, řekl Milan Havel. Petici během krátké doby podepsalo 823 lidí a spolu se studií ji v červenci 2007 Arnika předala radnímu Plzeňského kraje doc. MUDr. Borisi Kreuzbergovi. Ten přislíbil, že Plzeňský kraj bude financovat komplexní analýzu, která by měla posloužit jako podklad pro žádost o peníze na případnou dekontaminaci ekologické zátěže.

Zpracování rizikové analýzy bylo zadáno o rok později. Výsledky potvrdily vysokou kontaminaci stavebních konstrukcí a podlah v bývalém skladu i kontaminaci zdrojů podpovrchové vody východně od objektu. V řadě případů byly zjištěné koncentrace pesticidů vyšší než v předchozích analýzách zadávaných Arnikou. Konečně tak mohl být vypracován projekt a žádost o dotaci. Ta byla přidělena z Operačního programu Životní prostředí v březnu 2010. Vyčištění areálu provádí firma Dekonta a práce byly zahájeny koncem září tohoto roku.

Během své kampaně nechala Arnika zpracovat několik analýz. Snímek pochází z odběru sedimentů z Drnovického potoka v roce 2006.

V lednu 2006 lokalitu navštívila švédská exposlankyně Evropského parlamentu a autorka známé knihy o REACHi Inger Schörlingová. Na fotce jsou dále zleva právní expert Arniky Lukáš Matějka, vedoucí programu Toxické látky a odpady Jindřich Petrlík a pan Václav Rychtařík.

„Bez Arniky by se nám dekontaminace skladu asi nepodařilo nikdy dosáhnout. Trvalo to sice déle, než jsem si myslel, ale nakonec se to povedlo,“ vyjádřil své pocity při zahájení dekontaminace Václav Rychtařík. „Za zdárný konec kauzy nesou zásluhu i lidé, kteří se v létě roku 2007 nebáli podpořit naši petiční akci „Klatovy bez DDT“. Pomohli tak prosadit zpracování důležité rizikové analýzy. Chtěl bych jim jménem Arniky poděkovat, že se nebáli vyjádřit svůj názor, a současně na tomto případě ukázat, že petice mohou pomoci měnit věci k lepšímu,“ doplnil jeho slova Milan Havel z Arniky.

Z mapy horkých míst tak jedno místo zmizí. Náklady na dekontaminaci činí téměř 9,3 miliónu, přičemž 7,1 miliónu pokryla evropská dotace v rámci Operačního programu Životní prostředí. V naší zemi existovalo mnoho podobných lokalit, pravděpodobně v každém z okresů přinejmenším jedna. Příkladem může být domek zvaný „Jedárna“ na hradě ve Strakoncích, který na svoji dekontaminaci ještě stále čeká.

Kromě starých zátěží a nespolehlivých zásob pesticidů je velkým problémem nadměrné využívání pesticidů v zemědělství. V dubnu tohoto roku byl například prostředek na hubení hrabošů příčinou úmrtí tisíců racků hnízdících v přírodní rezervaci Chomutovské jezero na

Olomoucku. Stejný přípravek je považován i za původce smrti zajíců, bažantů nebo kačen.

Vyhnete se pesticidům v potravinách

Celkem bylo v České republice v roce 2009 spotřebováno 4 889 tun chemických přípravků na ochranu rostlin. Více než polovinu z nich tvořily herbicidy. Při přepočtu na hektar zemědělské půdy je spotřeba v naší zemi nižší, než u starších členů EU. K rekordmanům patří Itálie, Španělsko nebo například Francie. Přestože EU řadu nebezpečných pesticidů zakázala, množství problematických látek zůstává stále povoleno.

Analýzy potravin ukazují, že v ovoci a zelenině jsou zbytky pesticidů přítomné poměrně běžně. Vyhnut se jim můžete nákupem biopotravin. Vyplatí se ovoce a zeleninu důkladně omývat, u listové zeleniny odstranit před konzumací obalové listy. Užitečný je evropský Systém rychlého varování pro potraviny a krmiv – RASFF, kde naleznete informace, jaké konkrétní potraviny překročily povolené limity pesticidů. V České republice jsou výstupy z databáze RASFF přístupny na stránkách **www.bezpecnostpotravin.cz**, přehlednější zpracování pak nabízí slovenské stránky **www.svsr.sk/potraviny**. ■

TOXICKÉ LÁTKY
A ODPADY

Jindřich Petrlík

ČKD

Často kladené dotazy

Kamna nejsou odpadkový koš

Každý rok spolu s topnou sezonou přichází na mnohá místa v naší zemi období smogu a inverzí, které vytváří téměř nedýchatelné ovzduší. Na znečištění vzduchu se podílí hlavně průmyslové zdroje, doprava a lokální topeniště. V některých oblastech mohou topeniště dokonce tvořit dominantní část znečištění. Ne každý občan totiž vkládá do svých kamen či kotle nezávadné palivo. Ať už jde o snahu ušetřit, „snadno“ zlikvidovat hromadu starého textilu nebo prostou lhostejnost, výsledek je stejný. Spalováním odpadů a jiných nevhodných paliv vznikají toxické látky, které přímo ohrožují zdraví lidí v širokém okolí.

Doma ani v otevřených ohništích proto nespalujeme:

Plasty - při jejich pálení vzniká nejvíce jedovatých látek. Např. při spalování PVC unikají do ovzduší jedovaté dioxiny a sloučeniny chlóru. Spalováním polystyrenu vzniká jedovatý styren. Spalováním plastových fólií a PET lahví se do ovzduší dostávají zdraví škodlivé polyaromatické uhlovodíky.

Staré palety, dřevo z demolice, rozbitý nábytek, chemicky ošetřené dřevo, natřená prkna - při spalování se uvolňují dioxiny a formaldehyd. Chemicky ošetřené dřevo, nábytek, dřevotříska apod. patří do sběrného dvora.

Nápojové kartony (obaly od mléka, džusů apod.) - spalování produkuje jedovaté chlororganické látky a těžké kovy.

Celobarevné letáky a časopisy - obsahují často velké množství těžkých kovů z barev, které se uvolňují při spalování.

Stejně tak máte-li větší množství odpadu ze zahrady - **shrabané listí, posečenou trávu či hromady větví**, je lépe je odevzdat do sběrného dvora, než je hodiny pálit na zahradě a obtěžovat sousedy štiplavým kouřem. Obec dokonce může vyhláškou spalování listí zakázat.

Ať už topíte v obyčejných kamnech nebo jste si pořídili nový moderní kotel, nespomeňte tato zařízení udržovat v dobrém stavu – pravidelné čištění či seřízení odborníkem je důležité nejen pro jejich kvalitní fungování, ale také pro produkci nižšího množství toxických spalín.

Co dělat, když je ve vašem okolí hřišník, který vás pravidelně „obšťastňuje“ dávkou štiplavého kouře podezřelé barvy z komína?

Na prvním místě by měla být snaha o domluvu. Upozorníte souseda na to, že vás jeho chování obtěžuje, působí vám zdravotní problémy a požádejte jej o nápravu. Pokud však se sousedem není rozumná řeč, nezbyvá, než řešit problém přes obecní úřad. Ten je orgánem pro kontrolu malých zdrojů, a tedy i lokálních topenišť. Jako důkazní prostředky mohou posloužit např. svědectví spoluobčanů či fotodokumentace kouře z komína. Zákon bohužel neumožňuje vstoupit kontrole do obydlí a zkontrolovat přímo co kdo spaluje v topeništi, úřad se tedy musí omezit při postihování hřišníka na to, co vychází z jeho komína.

Více informací o problematice znečišťování ovzduší topeništi naleznete na stránkách Arniky „Topíme ohleduplně“ www.ovzdusi.arnika.org/topime-ohleduplne.

Poradenské okénko

Co dělat když...

...mne obtěžuje zápach z okolní továrny?

Pokud vás obtěžuje zápach z blízké továrny, lakovny nebo např. ze zemědělského provozu, obraťte se písemně na Českou inspekci životního prostředí, konkrétně na místně příslušný oblastní inspektorát, oddělení ochrany ovzduší – www.cizp.cz. Zákaz obtěžování pachem stanovuje zákon o ochraně ovzduší a příslušná pachová vyhláška. Porušen je vždy, když si stěžuje více než 20 osob bydlících či pracujících v daném místě a pokud zároveň inspekce prokáže porušování technologické kázně nebo jiné porušení zákona, které vede k vypouštění pachových látek. Inspekce uloží znečišťovateli opatření k nápravě, pokutu a případně mu zakáže zdroj zápachu dále provozovat. V případě, že se jedná o menší zdroje zápachu, typicky domácí topeniště, obraťte se na místně příslušný obecní úřad.

...mne obtěžuje hluk?

Ať už jste obětí hluku z dopravy nebo z průmyslové činnosti, obraťte se na vaši krajskou hygienickou stanici. Hygienici provádí měření hluku na základě stížnosti, a to bezplatně. Krajská hygienická stanice pak rozhodne o tom, zda byl porušen hlukový limit a zda uloží opatření k jeho dodržení či pokutu. Při měřeních hlasitosti zvuku se zjišťuje hladina akustického tlaku v decibelech (dB). Člověk se běžně pohybuje v prostředí, kde hladiny hluku kolísají mezi 25 a 105 dB. Spánek by neměl být rušen hluky nad 45 dB, ale už hlasitý hovor vytváří hladinu 60 dB, rockový koncert přes 100 dB, stejně jako zdroje hluků v průmyslových provozech. Hygienické limity (např. základní limit 40 dB uvnitř obydlí) jsou stanoveny jako průměr hladiny hluku za určitý počet hodin ve dne a v noci. Proto hudební produkce nebo hluk z dopravy může přes silný, ale krátkou dobu trvající hluk, splňovat zákonné limity. Dnes je největším problémem hluk z automobilové dopravy. Pokud jsou jednání se správci komunikací a hygieniky neúspěšná, nezbyvá, než podat občanskoprávní „sousedskou“ žalobu.

PRÁVNÍ EXPERT ARNIKY

Lukáš Matějka

Konec nekonečného příběhu.

Pozdávky se zbavily havarované skládky

Skládka v Pozdávkách je doslova učebnicovým příkladem ekologické kriminality. K havárii skládky došlo už v roce 1996, rok po její kolaudaci. Nedodržení technologického postupu při ukládání nebezpečného odpadu, zejména zelené skalice, vedlo k úniku kyseliny sírové a dalších nebezpečných látek do okolí a podzemních vod. Na vyčištění skládky si obyvatelé Pozdávky museli nakonec počkat téměř patnáct let.

Arnika se případem zabývala od roku 2001, a jak jsme vás informovali v minulém čísle, za své poradenské aktivity v této kauze obdržela druhé místo v celostátní soutěži Síť ekologických poraden (STEP) uspořádané v rámci projektu „Poradenství – metody, příklady, certifikace.“ „Na začátku nás vůbec nenapadlo, že půjde o tak dlouhou kauzu,“ vzpomíná Milan Havel, odborník Arniky na odpady. „V roce 2002 ale sešlo z plánované asanace a skládku získala italská společnost, která ji chtěla rozšířit a provozovat dalších třicet let.“

Úvodní aktivitou Arniky byl happening, který upozornil na závažnost situace a nut-

nost rychlého řešení. Skládka lidem v obci Dobrá Voda znečistila zdroje pitné vody a na jejího vlastníka byl uvalen konkurz. Kampaň byla proto směřována až na úroveň vlády. V jejím rámci Arnika zpracovala podnět na Českou inspekci životního prostředí, koordinovala postup kraje a Ministerstva životního prostředí, pomohla místním lidem založit občanské sdružení, oslovila politiky, zajistila odbornou pomoc expertů z Vysoké školy chemicko – technologické, připomínkovala dokumentaci EIA a podílela se na odběrech vzorků půdy a odpadních vod. Součástí kampaně bylo i soustavné informování veřejnosti o průběhu kauzy pomocí tiskových zpráv a článků, kterých vyšly přes tři desítky.

K tématu byly také zpracovány výstava, speciální infolist a uspořádán odborný seminář.

„Kauzu Pozdávky se povedlo dotáhnout do úspěšného konce hlavně díky místním lidem, kteří dokázali společně a aktivně vystoupit proti velmi rizikovému záměru investora. Je tak dobrým příkladem pro další podobné případy,“ doplnil Havel. Asanace skládky by měla být ukončena v roce 2012. A v které že učebnici

Foto: David Poláček

Happening a odběr vzorků v roce 2001

Historie kauzy

1994 - Zahájení zkušebního provozu.
1995 - Kolaudace první části skládky.
1996 - V červnu zjištěny úniky kontaminovaných vod vinou trhliny v těsnící fólii.

1996-2002 - Složitá jednání, hledání viníka havárii v roce 1997 a 2000, snahy o řešení a sanaci.

2002 - V červnu vláda rozhodla uvolnit peníze na vyčištění skládky. Nakonec ale skládku kupuje od správce konkursní podstaty italská společnost ICKM.

2002-2006 - Vlastník usiluje o povolení nového provozu. Místní lidé si přejí vyčištění pozemku.

2007 - Záporné stanovisko MŽP k rozšíření skládky.

2009 - Vláda schválila odkoupení skládky státním podnikem Diamo, který 25. února 2009 podepsal smlouvu s firmou Logika.

2010 - Zahájení sanace.

kauzu Pozdávky najdete? V knize „Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení“ od Jana Chmélíka a dalších autorů. ■

ARNIKA

Jan Losenický

Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze.

Číslo 4/2010 vyšlo v prosinci 2010 v nákladu 800 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org.

Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Mgr. Zora Kasíková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petrlík, Martin Skalský, Ing. Jakub Esterka, Ing. Milan Havel, Mgr. Michaela Gomolová, Jana Cenkova a pobočky Arniky.

Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Foto obálka: Jindřich Petrlík.

Grafický design - Anna Frajtošová - anna@designbox.cz,

DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.

Vydání podpořily Ministerstvo Životního prostředí ČR, Global Greengrants Fund, Magistrát hlavního města Prahy a Nadace Partnerství. Materiál vznikl také díky projektům „Zdravá planeta pro zdravé děti“ a „Voda Živá“ podpořených z prostředků SFŽP ČR. Časopis odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Nadílka nejen vánoční

Šperky vyrobené s láskou pro stromy. Stromy jsou symbolem života. Tvoří kyslík pro naše plíce, zpřimňují prostředí, kde žijeme, jsou svědky našich osudů. Originální skleněné šperky vytvořené Veronikou Havlíkovou odrážejí nejen krásu a význam stromů, ale především jsou připomínkou toho, že nesmíme ztrácet stromy z očí. Více na www.stromy.arnika.org/sperky-pro-stromy.

„V ulici Bratří Čapků v Příbrami kvetly hlohy červené. Více než 100 stromů zde rostlo několik desítek let. Vždy z jara se tu rozzářila růžová kvetoucí alej. Dne 26. 3. 2010 ale zasáhl člověk a rozhodl o životě stromů, které mu dávaly své dary: čistý vzduch, který dýchá, teplo, které cítí, chládek v parných dnech, energii, kterou čerpá, i když si to neuvědomuje, zpěv ptáků, co slyší a mnoho dalšího krásného a potřebného. První skleněný strom se tak zrodil na připomínku hlohů, které už nejsou.“

Veronika Havlíková,
www.papitutu.cz

VELKÉ STROMY

(přibližně 9 cm)

Konečná cena: 1333 Kč

Z toho pro Arniku: 633 Kč

Veronika H. dostane: 700 Kč

MALÉ STROMY

(cca 7 cm)

Konečná cena: 770 Kč

Z toho pro Arniku: 330 Kč

Veronika H. dostane: 400 Kč

Řadu publikací nabízíme ve vánočních slevách. Horkou novinkou je kniha **Jak žít dobře, zdravě a ekologicky šetrně** za 119 Kč.

A pro někoho může být zajímavým dárkem roční členství v Klubu Arniky. Co myslíte?

Darovací certifikáty v hodnotě 360 Kč najdete na našich webových stránkách.

Někoho třeba potěší stromové placky, které upekla Anna Frajtová.

Malou placku si pořídíte za 20 Kč, větší za 30 Kč.